

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran/June 2023, c. 9, s. 1: 295-323

İbrahim Abdülkâdir el-Mâzinî'nin Romanlarında Öne Çıkan Temalar
Prominent Themes in İbrâhîm 'Abd al-Qâdir al-Mâzinî's Novels

Adem KESER

Dr. Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı,
Erzurum Palandöken Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi
Dr. Teacher, Ministry of National Education,
Erzurum Palandoken Girls Anatolian Imam Hatip High School
ademkeser1981@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2523-9766

DOI: 10.47424/tasavvur.1247290

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 3 Şubat / February 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 10 Nisan / April 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Keser, Adem. "İbrahim Abdülkâdir el-Mâzinî'nin Romanlarında Öne Çıkan Temalar". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9 / 1 (Haziran 2023): 295-323.
<https://doi.org/10.47424/tasavvur.1247290>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | [mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr](mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr)

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.
CC BY-NC 4.0

Öz

Modern Arap edebiyatında roman türünün ilk örnekleri, Napolyon'un Mısır'ı işgalinin ardından bu ülkede başlatılan yenilik hareketleriyle beraber ortaya çıkmıştır. Teknik ve kurgu açısından Arap romanının arzu edilen standartları yakalaması ve edebî anlamda ilk roman örneklerinin görülmesi ise roman yazarlığından farklı kimlikleriyle ön plana çıkan birçok yazarın bu alana katkı sunmasıyla mümkün olmuştur. Daha çok eleştirmen olarak bilinen bu yazarlardan biri de İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî'dir. Edebiyatın birçok alanında eserler yazmış olan Mâzinî, çoğunlukla psikolojik romanlar kaleme almış usta bir yazardır.

Bu çalışmanın amacı, Arap edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Mâzinî'nin, romanlarında yer verdiği temaları incelemektir. Çalışmamızda Mâzinî'nin *İbrâhim el-Kâtib*, *İbrâhim es-Sânî* ve *Selâsetü Ricâlin ve'mrae'* romanları incelenmiş ve bu romanlarda ağırlıklı olarak aşk, sevgi, geleneklerin baskısı, çaresizlik, karamsarlık, hayal kırıklığı, hüzn, korku, vehim, kıskançlık ve cimrilik gibi temaların işlendiği tespit edilmiştir. Devrindeki birçok yazarın romanlarında çok daha farklı temalar görülürken, Mâzinî'nin romanlarındaki temaların çoğunlukla insanın iç dünyasını yansıtan psikolojik temalar olduğu görülür. Bu yönüyle Mâzinî, diğer birçok Arap roman yazarından ayrılır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Modern Arap Edebiyatı, Arap Romanı, İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî, Tema.

Abstract

The first examples of the novel genre in modern Arabic literature emerged with the innovation movements initiated in this country after Napoleon's invasion of Egypt. In terms of technique and fiction, the Arab novel's reaching the desired standards and the first novel examples in the literary sense were made possible by the contributions of many writers who came to the fore with their different identities from writing novels. One of these writers, better known as a critic, is İbrâhim 'Abd al-Qâdir al-Mâzinî. Mâzinî, who has written works in many fields of literature, is a master writer who has mostly written psychological novels.

The aim of this study is to examine the themes that Māzinī, one of the important names of Arabic literature, included in his novels. In our study, Māzinī's novels *Ibrāhīm al-Kātib*, *Ibrāhīm al-Thānī* and *Thalāthat Rigāl wa'mra'ah* were examined and in these novels, mainly love, affection, pressure of tradition, despair, pessimism, disappointment, sadness, fear, delusion, jealousy and stinginess were examined. It has been determined that themes such as While many different themes were seen in the novels of many writers of his time, it is seen that the themes in Māzinī's novels are mostly psychological themes that reflect the inner world of man. In this respect, Māzinī differs from many other Arab novelists.

Keywords: Arabic Literature, Modern Arabic Literature, Arabic Novel, Ibrāhīm 'Abd al-Qādir al-Māzinī, Theme.

Giriş

Bilinen manada ilk roman, Ortaçağ sonlarında Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Fakat roman türü ortaya çıkmadan önce hem Doğuda hem de Batıda pek çoğu gerçekçi özellik taşımayan ve hayal ürünü olan masal, destan, halk hikâyesi gibi başka türlerin varlığı biliniyordu.¹

Arap edebiyatının "klasik dönem" diye adlandırılan tarihine bakıldığında ise Cahiliye döneminden itibaren çeşitli anlatı türlerinin kullanıldığı görülür. Kur'ân-ı Kerim'deki kıssalar, halk hikâyeleri, kahramanlık hikâyeleri, felsefi kıssalar, seyahatnameler, makameler vb. bize Arap edebiyatının bu konuda ne kadar zengin olduğunu gösterir.² Söz konusu bu türlerin anlatımındaki asıl amacın insanlara nasihat etmek, onları bilgilendirmek, eğlendirmek ve boş vakitlerini değerlendirmekten ibaret olduğu söylenebilir.

Arap edebiyatında roman türü, Batıdan uzun bir süre sonra 19. yüzyılın ikinci yarısında başta Fransızca ve İngilizce olmak üzere Avrupa dillerinden

¹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 15.

² Ahmed Hasan, *ez-Zeyyât, Tarihu'l-edebi'l-'Arabî* (Kahire: Dâru Nahdatu Mısır, ts.), 393-394; Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994), 14; 40ikindi, "Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-1" (Erişim: 21.01.2022).

yapılan çevirilerle Mısır ve Lübnan'da başlamış³ ve bu faaliyetlerin Arap romancılığının doğuşuna büyük katkısı olmuştur.⁴ Bu dönemde Arap romanı, iki faktörün etkisinde kalmıştır. Bunlar, geçmişe duyulan özlem, onunla yeniden bütünleşme çabası ve Batı'ya duyulan hayranlıktır.⁵ Öte yandan bu dönemde yapılan roman çevirilerinde edebî değerini geri planda kaldığını ve büyük oranda halkın zevkinin esas alındığını söylemek mümkündür.⁶

Modern dönemde roman türünün öncüleri denildiğinde karşımıza ilk olarak Rıfâa et-Tahtâvî (ö. 1873) ve öğrencisi Ali Mübârek (ö. 1893) çıkar.⁷ Bu iki önemli ismin ardından Muhammed Müveylîhî (ö. 1930), Hâfız İbrâhîm (ö. 1932)⁸ ve Muhammed Lütfî Cuma (ö. 1952) gibi isimler birtakım eserler ortaya koymuşlar, eserlerinde Mısır'ın sosyal koşullarını eleştirmişler⁹ ve toplumsal meseleleri ele alarak onlara çözümler aramışlardır.¹⁰ Ayrıca bu erken dönemde, Abdullah Fikrî (ö. 1890), Âişe et-Teymûriyye (ö. 1902), Ahmed Şevkî (ö. 1932), Muhammed Ferîd Vecdî (ö. 1954) gibi yazarlar, eski Arap klasiklerini canlandırmak maksadıyla sosyal eleştiriyi makame tarzında sunan eserler kaleme almışlardır.¹¹

³ Ahmet Savran, *19. Yüzyıl Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 1991), 164; Rahmi Er, "Roman-Arap Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/164-166.

⁴ Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, 15.

⁵ Muhammed Hâdi Murâdî vd., "Lemha an zuhûrî'r-rivâyeti'l-'Arabiyye ve tatavvurihâ", *Dirasâtü'l-Edebi'l-Muâsır*, 16 (2012), 101-117.

⁶ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı-1* (Ankara: Hece Yayınları, 2015), 71.

⁷ Ömer ed-Desûkî, *fi'l-edebî'l-hadîs* (Kahire: Dâru'l-Fikr, 1973), I, 34-35; Ahmed Heykel, *Tatavvuru'l-edebî'l-hadîs fi Mısır* (Kahire: Dâru'l-'Ulûm, 1994), 39-41, 78-81; Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, 16; Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 56; Aysel Ergül Keskin, *Çağdaş Mısır Tiyatrosunda Tevfîku'l-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 8.

⁸ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, Çev. Bedrettin Aytac (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002), 35; Savran, *19. Yüzyıl Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, 171; Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, 17-19; Ergül Keskin, *Çağdaş Mısır Tiyatrosunda Tevfîku'l-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, 8-9; Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 62-66.

⁹ Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 65.

¹⁰ Ergül Keskin, *Çağdaş Mısır Tiyatrosunda Tevfîku'l-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, 11.

¹¹ Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 67.

Daha sonra 20. yüzyılın başlarında Corcî Zeydân (ö. 1914) kültürel bir uyanış sağlamak ve Batı kültürünü Araplara aktarmak için tarihî romanlar yazmıştır.¹² Corcî Zeydân'ın yaşadığı çağda ve takip eden dönemlerde Mahmûd Hasîb, Farah Antûn (ö. 1922),¹³ Nikola Haddâd (ö. 1954), Ya'kûb Sarrûf (ö. 1927), Necîb Haddâd (ö. 1899), Ferîde Atiyye (ö. 1917), Esad Dagir (ö. 1935),¹⁴ Hüseyin Riyâd, Muhammed Mes'ûd (ö. 1940), Mahmûd Hayret, Mahmûd Tâhir Hakkî (ö. 1964)¹⁵ gibi isimler benzer ya da farklı türden pek çok roman yazmışlardır.

Arap romanı, "erken dönem" diye adlandırılan bu hazırlık döneminden sonra, I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasında geçen sürede ciddi bir gelişim kaydetmiş¹⁶ ve edebî romanlar birer birer ortaya çıkmaya başlamıştır. 1914 yılında Muhammed Hüseyin Heykel (ö. 1956), pek çok eleştirmen tarafından zaman, mekân, figürler gibi romanın temel öğelerini tam anlamıyla kullanarak sağlam bir sebep-sonuç ilişkisine dayalı ilk edebî Arap romanı kabul edilen *Zeyneb*'i yayımlamıştır.¹⁷ Ardından roman yazarlığından farklı edebî kimlikleriyle ön plana çıkan Şekîb el-Câbirî (ö. 1996), Tevfik Yûsuf el-Avvâd (ö. 1989), Tâhâ Hüseyin (ö. 1973), Abbas Mahmûd el-Akkâd (ö. 1964), İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî (ö. 1949), Mahmûd Teymûr (ö. 1973), Mahmûd Tâhir Lâşîn (ö. 1954), Tevfik el-Hakîm (ö. 1987) gibi isimler, yazdıkları eserlerle

¹² Muharrem Çelebi, "Corcî Zeydân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/69-71; Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, 16-17; Savran, 19. Yüzyıl Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, 166; Ergül Keskin, *Çağdaş Mısır Tiyatrosunda Tevfikü'l-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, 9; Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 68.

¹³ Savran; 19. Yüzyıl Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, 168; Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 70-71; Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, 17; Murâdî vd., "Lemha an zuhûrî'r-rivâyeti'l-'Arabîyye ve tatavvurihâ", 101-117.

¹⁴ Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 72; Ergül Keskin, *Çağdaş Mısır Tiyatrosunda Tevfikü'l-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, 9; 40ikindi, "Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-2" (Erişim: 22.01.2022).

¹⁵ Abdülmuhsin Tâhâ Bedr, *Tatavvuru'r-rivâyeti'l-'Arabîyyeti'l-hadîse fî Mısır* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1983), 146-147, 159-160; Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, 21-22; Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 75-76, 85-86.

¹⁶ 40ikindi, "Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi" (Erişim: 26.01.2022).

¹⁷ Savran, 169; Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 89-90; Murâdî vd., "Lemha an zuhûrî'r-rivâyeti'l-'Arabîyye ve tatavvurihâ", 101-117.

romanın makamenin yerini almasını ve edebî bir tür olarak kabul görmesini sağlamıştır. Teknik ve kurgu açısından başarılı olan bu yazarlar, romantizm, realizm, natüralizm ve sembolizm gibi edebî akımların izlerini taşıyan romanlar yazmışlardır.¹⁸ Böylece Arap romanı, bu yazarların katkılarıyla biçim açısından büyük bir mesafe katetmiş, edebî bir araç olmanın yanı sıra siyasal, sosyal ve kültürel açıdan gerek bulunduğu döneme, gerekse takip eden dönemlere damgasını vurmuştur.¹⁹

Gelişim döneminin önemli romancılarından biri de kuşkusuz İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî'dir. Mâzinî, otobiyografik ve psikolojik romanlar kaleme alan seçkin bir yazardır. O, bir yandan gazetecilik ve eleştirilenlik yaparken bir yandan da şair ve yazar olarak faaliyet göstermiştir. Aynı zamanda *Divan Ekolü*'nün kurucularından biri olan Mâzinî, şiir, roman, hikâye, tiyatro, gezi yazısı gibi edebiyatın birçok alanında eserler yazmış, devrimci anlayışa sahip, mizahî yönü güçlü bir yazardır.

Ülkemizde tatmin edici boyutta olmasa da Mâzinî'nin şairliği ve hikâyeciliğiyle alakalı birtakım çalışmalar yapılmış;²⁰ ancak romancılığıyla ilgili çalışmalar henüz ortaya konulmamıştır. Bundan dolayı, modern Arap edebiyatında saygın bir yeri olan Mâzinî'nin romancılık yönüyle de ele alınması ve Arap romanına olan katkısının ortaya konulması gerekli olmuştur. Bu çalışmada İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî'nin hayatına ve edebî kişiliğine kısaca yer verilerek en çok bilinen *İbrâhim el-Kâtib*, *İbrâhim es-Sânî* ve *Selâsetü Ricâlin ve'mrae'* romanları hakkında bilgi verilmiş, ardından romanların özeti sunulmuş, son olarak mevzu bahis romanlarda öne çıkan temalar incelenmiştir.

¹⁸ Er, "Roman-Arap Edebiyatı", 35/164-166.

¹⁹ Murâdî vd., "Lemha an zuhûrî'r-rivâyeti'l-' Arabiyye ve tatavvurihâ", 101-117.

²⁰ Bkz. Adem Keser, *İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî'nin Sundûku'd-Dunyâ Adlı Eserindeki Hikâyelerin Teknik ve Tematik Açısından İncelenmesi*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Salih Zor, *Dîvân Grubu'nun Modern Arap Edebiyatındaki Yeri*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017); Emine Direkler, *Modern Arap Şiirinde Dîvân Ekolü'nün Yeri*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Ekinci, İsmail - Çelik, Orhan, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî ve "el-Bahs 'ani'z-Zehab" İsimli Hikâyesi", *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi* 5/1 (2021), 168-189; Ekhtiar, Ousama - Sevinç, Eyüp, "Modern Arap Şiirinde Medresetü'd-Divan'ın Teori ve Pratiği Arasındaki Çelişkiler", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (2017), 83-101.

1. İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî, Kahire'de 19 Ağustos 1890 tarihinde varlıklı bir ailenin oğlu olarak, mütedeyyin bir çevrede dünyaya geldi.²¹ Ailesi, Mısır'da Menûfiye'nin Kûmu mâzin bölgesinden geldiği için Mâzinî nisbesiyle tanındı.²² Mâzinî, çocuk yaşta babasını kaybedince büyük bir hürmetle bağlı olduğu ve otobiyografilerinde sıkça söz ettiği annesi tarafından büyütüldü.²³ Ardından annesinden ayrılarak ilkokul ve liseyi yatılı okudu.²⁴ Orta öğrenimini bitirdikten sonra tıp fakültesine, ardından hukuk fakültesine kaydolduysa da bu fakültelere devam etmeyip 1907 yılında öğretmen okuluna girdi.²⁵ Burada, eski Arap edebiyatına olan merakından dolayı bu alanla ilgili pek çok eser okudu. Bu bağlamda Câhiz (ö. 869), Müberred (ö. 900), Ebû'l-Ferec el-İsfahânî (ö. 934), Ebû Ali el-Kâlî (ö. 967) ve Abdülkâhir el-Cürçânî (ö. 1078) gibi Arap edebiyatının otoritelerine ait belli başlı klasik kaynakları, ayrıca İbnü'r-Rûmî (ö. 896), Mütenebbî (ö. 965), Şerîf er-Radî (ö. 1015), el-Maarî (ö. 1057) gibi Arapların eski şairlerinin divanlarını inceledi. Bir taraftan da İngiliz edebiyatına ilgi duymaya başladı. İngilizceden Arapçaya yapılan bazı çevirilerin yanı sıra İngiliz edebiyatının William Shakespeare (ö. 1616), Percy Shelley (ö. 1822), George Byron (ö. 1824) gibi meşhur şairlerinin şiir kitaplarını, William Hazlitt (ö. 1830) ve Matthew Arnold (ö. 1888) gibi edebiyat eleştirmenlerinin eserlerini okudu.²⁶

²¹ İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî'nin hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Muhammed Mendûr, *Muhâdarâtu an İbrâhim el-Mâzinî* (Windsor: Müessesetü Hindavî, 2017), 15; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs* (Beyrut: Dâru'l Cil, 1986), 2/315; Şevkî Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsır fi Mısır* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1961), 261; J. Brugman, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt* (Leiden: E.J. Brill, 1984), 138-139.

²² Erol Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/197.

²³ Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 315; Brugman, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*, 139.

²⁴ Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 315; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsır fi Mısır*, 261.

²⁵ Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 315; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsır fi Mısır*, 261.

²⁶ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsır fi Mısır*, 261-262; Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", 28/197.

Mâzinî, 1909 senesinde öğretmen okulundan mezun olduktan sonra önce tarih sonra da İngilizce öğretmenliği yaptı. 1914 yılında resmî görevinden ayrılarak özel liselerde öğretmenliğin yanı sıra idarî görevler üstlendi.²⁷ 1917'de öğretmenliği bırakıp kendini tamamen gazeteciliğe verdi. Önce 1918 yılında *Vâdi'n-Nîl* gazetesinde mütercim ve redaktör olarak çalıştı. Ardından *el-Efkâr*, *el-Ahbâr*, *el-Ehrâm*, *es-Siyâse*, *el-Belâğ*, *el-Esâs*, *er-Risâle*, *el-Hilâl*, *Rûzu'l-Yûsuf* gibi gazete ve dergilerde yazılar yazmaya başladı. Bunlara ek olarak 1926'da *el-Uşbu* dergisini çıkardı.²⁸

Mâzinî'nin öğretmen okulundaki öğrenciliği sırasında Arap ve Batı edebiyatıyla ilgili okuduğu eserler onun düşünce dünyasına, kişisel felsefesinin oluşumuna, edebiyat, şiir ve nesre bakışına yeni bir pencere açtı. Ayrıca edebî türler üzerinde yeni düşünceler ortaya koymasına ve değerlendirmeler yapmasına imkân hazırladı.²⁹ Mâzinî, öğretmen okulunda Abdurrahman Şükrî (ö. 1958) ve Abbas Mahmûd el-Akkâd'la tanışıp arkadaş oldu.³⁰ Bu üç arkadaş, ilk önce o zamana kadar Ahmed Lütfî es-Seyyid (ö. 1963), Tâhâ Hüseyin ve Muhammed Hüseyin Heykel (ö. 1956)'in temsil ettiği modern Fransız şiir ve edebiyat ekolünün tesirinde kaldılar. Daha sonra edebî kişilikleri İngiliz romantik şair ve eleştirmenlerin etkisi altında gelişti ve İngiliz romantizmini benimsediler. Bundan dolayı modern *İngiliz Ekolü*'nü kurdular. Başlangıçta bu grup, *İngiliz Ekolü* diye bilindi. Ancak daha sonra Mâzinî'yle Akkâd, edebiyat eleştirisine dair ortaklaşa bir eser kaleme aldılar. 1921-1922 yıllarında *ed-Dîvân* adını verdikleri bu eser, iki cilt hâlinde yayımlandı ve bu eserden hareketle gruba, *Divan Ekolü* denilmeye başlandı.³¹ Bu oluşumun amacı, Arap şiirini ıslah etmek ve ona çağdaş bir form kazandırmaktı.³²

²⁷ Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebî'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 315-316; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsir fi Mısır*, 262; Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", 28/197.

²⁸ Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebî'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 316; Suâd Muhammed Cafer, *et-Tecdidu fi ş-şi'ri ve'n-nakd 'inde Cemâ'ati'd-Dîvân*, (Mekke: Câmî'atü Ümmü'l-Kurâ, Doktora Tezi, 1973), 113-116; Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", 28/197.

²⁹ Mendûr, *Muhâdarâtu an İbrâhim el-Mâzinî*, 10; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsir fi Mısır*, 262.

³⁰ Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebî'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 316; Brugman, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*, 140.

³¹ Mehmet Yalar, *Modern Arap Şiiri* (Bursa: Arasta Yayınları, 2003), 94; Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", 28/197.

³² Fâhûrî, *el-Câmi' fi tarihî'l-edebî'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, 316.

Mâzinî, daha sonraki yıllarda roman yazmaya yönelmiş ve bir elin parmaklarını sayısını geçmeyecek kadar roman yazmıştır. Daha çok psikolojik romanlar yazan Mâzinî'nin en tanınmış romanı *İbrâhim el-Kâtib*'dir. Kendisine ödül kazandıran bu romandan³³ başka *İbrâhim es-Sânî*, *Selâsetü Ricâlin ve'mrae'* ve *'Avdun 'alâ Bed'in* romanları da vardır. Diğer taraftan hikâye yazarı olan ve pek çok hikâye kitabı bulunan Mâzinî, hikâyelerinde günlük hayatta gördüğü olayları, gezilerini ve itiraflarını konu edinmiştir.³⁴ Edebiyatın çeşitli dallarında ortaya koyduğu özgün çalışmalarıyla *Mecmau'l-Lugati'l-'Arabiyye'*ye üye seçilen Mâzinî, 10 Ağustos 1949 tarihinde Kahire'de vefat etmiştir.³⁵

2. Mâzinî'nin Romanları ve Romanlarında Öne Çıkan Temalar

2.1. *İbrâhim el-Kâtib* Romanı

İbrâhim el-Kâtib romanı, Mâzinî'nin edebiyat çevrelerinde ses getiren, en çok bilinen ve yayımlanan ilk romanıdır. İlk olarak 1931 yılında yayımlanan roman, hayallerle gerçeklerin çatışması üzerine kurgulanmış bir romandır. Romanda esas itibarıyla yazarın kendisiyle özdeşleştirdiği başkahraman İbrahim'in, Mary, Şuşu ve Leyla isimlerinde üç kadınla olan duygusal ilişkileri anlatılır. Bu ilişkilerinde İbrahim, hassas benliği yüzünden sık sık depresyona giren, karamsar, değişken ruh hâllerine bürünen, bunun yanında anlık mutluluklar da yaşayan birisi olarak karşımıza çıkar.

Romanda mekân Kahire, İskenderiye ve Luksor'dur. Yazar, romandaki bütün karakterleri yaşadığı çevreden; yani Mısır'dan seçer ve Mısırlıların yaşantılarıyla ilgili kültürel portreler sunar. Romanın bazı bölümlerinde gelenekleri eleştirirken³⁶ zaman zaman Neciyye karakteri altında batıl inançları yerer. Bunun yanında Mâzinî, karakterlerin büyük bir kısmını dinî kuralları pek önemsemeyen, toplumun yerleşik ahlâk anlayışını reddeden kişiler olarak³⁷ takdim ederken, Neciyye ve Meyyit Ahmet dışındaki İbrahim, Mary, Şuşu, Doktor Mahmut, Şeyh Ali ve Leyla gibi karakterleri, eğitilmiş ve kültürlü kişiler olarak sunar.

³³ Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", 28/197.

³⁴ Ahmet Kâzım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 70.

³⁵ Ayyıldız, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî", 28/197.

³⁶ Roger Allen, *The Arabic Novel* (New York: Syracuse University Press, 1982), 37.

³⁷ Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 104.

Romanın büyük bir bölümünde bireylerin ruh dünyaları incelendiği için “psikolojik bir roman”dır. Bundan dolayı romanda olaylardan ziyade, duygu ve düşünce hâkimdir. Mâzinî, düşüncelerini felsefî analizlerle derinleştirirken insana ve hayata dair derin çıkarımlar ortaya koyar. Bunun yanında roman, yazarın kendi hayat hikâyesini kurmaca bir atmosfer içerisinde anlatması yönlüyle de “otobiyografik roman” hüviyetindedir.

2.1.1. Romanın Özeti

Eşini kaybeden İbrahim, Kahire’de ameliyat için gittiği hastanede Mary isminde bir hemşireyle tanışır. Orada ikisi de birbirine ilgi duymaya başlar. Kısa süre içerisinde ilişkileri aşka dönüşür. İbrahim, sağlığına kavuştuktan sonra Mary’le olan ilişkisini gözden geçirir. Onu evlenilecek bir kadın olarak görmediği için Kahire’den ayrılıp nekahet dönemini geçirmek için teyzesinin büyük kızı Neciyye ve onun kocası Şeyh Ali’nin İskenderiye’de taşradaki evine gider. O evde Neciyye, kardeşleri Semiha (Susa) ve Şuşu birlikte yaşarlar. Son gördüğünde küçük olan Şuşu büyümüş ve güzel bir kız olmuştur. Bir süre sonra Şuşu, İbrahim’e ilgi duymaya başlar. İbrahim’de ona kayıtsız kalamaz. Aralarındaki ilişki aşka dönüşünce İbrahim, Şuşu’yu ablasından istemeye karar verir; fakat Neciyye, Şuşu’yu eşi Şeyh Ali’nin akrabası Doktor Mahmut’a, Semiha’yı da İbrahim’e düşünmektedir. Neciyye, küçük kızın büyük kızdan önce evlenmesi geleneklere aykırı olduğu için İbrahim’in Şuşu’yla evlilik isteğini reddeder. Bunun üzerine İbrahim orayı terk eder ve acısını bastırmak için Luksor’a geçer.

İbrahim, Luksor’da kaldığı otelde yirmi altı yaşında Leyla isminde biriyle tanışır. Leyla, Mary’den daha kişilikli, Şuşu’dan daha eğitilidir. Oteldeki bütün erkekler Leyla’nın peşinde koşarken Leyla, kültürlü biri olduğu için İbrahim’e ilgi duyar. Çok geçmeden ikisi de birbirlerine âşık olurlar. Bir süre sonra zatürreye yakalanan İbrahim’in durumu kötüye gidince Leyla, bunu haber vermek için onun akrabalarına ulaşmaya çalışır. İbrahim’in çantasını karıştırıp bir telefon ya da adres arar; fakat çantada tesadüfen Şuşu’dan gelen açılmamış mektupları görür. İbrahim’den izinsiz mektupları açar ve okur. Şuşu’nun İbrahim’e âşık olduğunu anlayınca İbrahim’den hamile olmasına rağmen istemeye istemeye kendisine kötü kadın görüntüsü vererek ondan ayrılır. Ardından çocuğunu aldırarak için aile dostu olan Doktor Nebiyye’ye

gider. Çocuğunu aldırır, daha sonra Doktor Nebiyye'yle evlenir. Şuşu da bu esnada öteden beri kendisine ilgi duyan Doktor Mahmut'la evlenir. İbrahim ise Luksor'dan ayrılır, Kahire'ye annesinin yanına döner.

2.1.2. Romanda Öne Çıkan Temalar

2.1.2.1 Aşk ve Sevgi

Aşk, romanın ana temasıdır ve başta İbrahim olmak üzere romanda karakterlerin sancılı ve gelgitlerle dolu aşkları anlatılır. Örneğin, İbrahim'le Şuşu birbirlerini, Doktor Mahmut Şuşu'yu, Şuşu'nun kardeşi Semiha da İbrahim'i sevmektedir. Şuşu ve Semiha'nın ablası Neciyye ise aşka inanmayan ve aşkın boş sözlerden ibaret olduğunu düşünen "...aşk ise boş sözlerden ibaretti..." (s. 95) bir yandan da Semiha'yı İbrahim'e şirin göstermek için onu büyücü kadına götürüp türlü türlü entrikalar çeviren birisidir. Öte yandan İbrahim'in üç kadınla da aynı anda duygusal ilişkisi vardır. İbrahim, ilişki yaşadığı kadınlara dair deneyimlerini açıklarken bu durumu mantıklı bir zemine oturtma gayretine girişir ve şöyle der:

"Mary'i hatırladığımda, gücün etkisini, kararlılığın baskısını ve kudretin kibrini hissediyorum. Sonra, Şuşu'yu hayal ediyorum ve deneyimin saygınlığını, irfanın zirvesini, yaşlılığın ihtişamını ve ebeveynliğin şefkatini hissediyorum. Sonra, Leyla ile birlikte olacağım ve sanki ben, kendimi, gençliğin ritminde hayatın dansını öğreniyormuşum gibi göreceğim..." (s. 208)

İbrahim, ilişkilerinde sadakatten uzaktır ve ilişkilerinin hiçbiri evlilikle sonuçlanmamıştır. Evlenmeyi çok istediği Şuşu Doktor Mahmut'la, Şuşu'nun aşkını bastırmak için hayatına aldığı ve karnında çocuğunu taşıyan Leyla ise Doktor Nebiyye ile evlenmiştir. Mary ise İbrahim'in içindeki boşluğu dolduracak kadın olmadığından onunla evlenmek istememiştir. Romanda yazar, geleneklerin baskısından dolayı Doktor Mahmut'la evlenen Şuşu'yla ve İbrahim'in karmaşık ilişkileriyle ilgili şu değerlendirmeyi yapar:

"...İbrahim, Şuşu'nun doktora olan sevgisi hakkında duyduklarına da şaşırmadı. Kendi kendine, bu aşkın Şuşu'nun ihtiyaçlarını karşıladığını söyledi. Belki de bir tepki olarak ortaya çıkan samimi bir aşktı. Ya da Şuşu'nun bilmediği, ruhunun bir köşesinde gizlenen

bir aşktı. İbrahim, aynı anda üç kadını sevmiştii ve üçünü de sevdiğinin farkındaydı. Bu yüzden Şuşu'nun farkında olmadan iki erkeği sevmesini şaşkırtıcı bulmuyordu. Yani onun aşklarından birinin suyun üzerinde, diğerinin suyun dibinde tortu olması... Belki de, suyun dibindeki tortu, suyun üstündekinden daha sağlam ve daha güçlü olacaktı.” (s. 281)

Bunun yanında İbrahim, aşk ve sevgi gibi duyguların cinsel dürtülerden ibaret olduğunu ileri sürer ve bu durumun hem kendisi hem de ilişkide olduğu kadınlar açısından benzer şekilde olduğunu ifade eder. Yazar, onun bu düşüncesine romanın iki farklı yerinde yer verir şöyle der:

“İbrahim'in Şuşu'ya olan sevgisi boyut değiştirmiş, kardeşlikten cinselliğe dönüşmüştü. Bunda şüphe yoktu...” (s. 78)

“...İbrahim, Şuşu'nun kendisine olan sevgisinin bir aşk olmadığını, erkeklikle alakalı olduğunu, daha geniş anlamıyla cinsel bir dürtü olduğunu ileri sürdü. Her ikisi de aynı fikirde olduğu sürece, bir kişiden diğer bir kişiye geçiş yapmak kolaydı; çünkü bu durumda cinsel dürtü, sevgi değil, erkekliği arayan bir kadının olgunluğunun patlamasıdır vesselam...” (s. 281)

2.1.2.2. Geleneklerin Baskısı ve Çaresizlik

Romandaki bir diğer tema, geleneklerin baskısı ve bunun sonucunda oluşan çaresizliktir. Bu durumdan özellikle romanın başkahramanları İbrahim ve Şuşu muzdariptir. Bu cendere, onların hayata dair umutlarını ve beklentilerini zedeler ve ruhlarında derin yaralar açar. Öyle anlar olur ki; bu baskı ve çaresizlik onlarda dayanılmaz bir acıya dönüşür. Hatta onları bunalıma sokar ve isyan noktasına kadar götürür. Örneğin Şuşu, İbrahim'e âşıkken ve bunu ona söyleyememişken bile böyle bir psikolojiye bürünür. Bu anlar romanda şöyle dile getirir:

“...Allah, kendisini neden Mısır'da yaratmıştı? Neden böyle bir acıyı başına musallat etmişti? İbrahim bile gelip kendisine "seni seviyorum" diyememişti. Hayır! Bu da imkânsızdı. Çünkü gelenekler ve kurallar bunu yapmayı reddederdi. Artık İbrahim'in kendisini sevdiğinden ve sevgisini açıklamak istediğinden emindi. An-

cak kendisi gibi İbrahim'i de gelenekler ve kurallar engelliyordu..."
(s. 74)

İbrahim de geleneklerle barışık değildir. Geleneklerin özgürlükleri kısıtladığını, mantıksız olduğunu ve ördüğü kalın duvarlarının yıkılması gerektiğini düşünür. Çünkü Şuşu'yu sevmekte ve onunla evlenmek istemektedir. Ancak Şuşu, Semiha'dan küçüktür ve küçük kızın büyük kızdan önce evlenmesi geleneklere aykırıdır. İbrahim, her ne kadar şartları zorlasa da Şuşu, gelenekleri ezip geçemez ve evlenmeleri mümkün olmaz. Romanda İbrahim'in bu duruma isyanını yazar şöyle aktarır:

"...İki kişinin birbirini sevmesi sonra hiçbir şey yapmaması... İşte bu, tam da bizi anlatıyor. Gelenek ve görenekler saçma. Akıl ve gerçeklikle çelişiyor. Aynı zamanda çok katı. Ve biz, cehaletle inşa edilmiş sağlam bir kaleye girmek için duvarında bir gedik açmak üzereyiz. Fakat senin bunu yapabileceğini sanmıyorum. Geleneğin taş duvarlarını yıkmak gerekiyorsa, yıkalım! Hemen şimdi! Bugün!"

Zavallı kızcağız gözyaşlarına boğuldu ve çaresizlik içinde İbrahim'e sarıldı. Sonra iki kolunu onun boynuna dolayıp yüzünü de göğsüne gömerek şöyle dedi:

- Yapamam! Yapamam! Asla! Buna gücüm yetmez!" (s. 91)

2.1.2.3. Karamsarlık

Yazarın romanda yer verdiği temalardan biri de karamsarlıktır. İbrahim, Şuşu ve Doktor Mahmut gibi birçok karakter bu duygunun etkisindedir. Bu duygu, bazen onları boğar, yıpratır ve hayatlarını çekilmez hâle getirir. Romanda bunu en yoğun şekilde yaşayan isim İbrahim'dir. Şuşu'yla olan aşkınun çıkmaza girdiği zamanlarda İbrahim'in üzerine karamsarlık çöker. Özellikle geceleri derin düşüncelere dalar ve gözüne uyku girmez. Peş peşe sigara içer ve kendini boğan bu durumdan uzaklaşmak ister. Fakat bu pek mümkün olmaz. Ne Şuşu'dan vazgeçebilir ne de duygularından. Romanda İbrahim'in içinde bulunduğu bu atmosferi yazar şöyle dile getirir:

"...Peki Şuşu'yu kazanıp onun ailesini kendisiyle evlenmeye ikna edebilir miydi? Asla! Ailesi evlenme konusunda Şuşu'ya öncelik verse bile Şuşu'yla İbrahim'in evlenmelerinin önünde hiç bir kötülükten kaçınmayan kötü bir kız olan Semiha vardı. Sonuçta, Şuşu sefil olacak ve her iki şekilde de acı çekmiş olacaktı. Ancak şu anda ehveni şer olan şey, şimdiden vazgeçmesiydi. Sevgi evlenmek için yetersizdi ve bu durumun çaresi de zordu. Peki ya İbrahim? Ah! Kendisini boğan ilk sevgi bu değildi! Bu bir işkenceydi. Sanki kalbinden sökülp atmaya çalıştığı sevgiyle birlikte iç organlarını da çıkarıyormuş gibi hissetti ve başını çevirip İbnu'r-Rûmî'nin şu sözünü söyledi:

" - Âşık olmak da ondan kurtulmak da zor. Okun saplanması da onu çekip çıkarmak da acı verici! Adamcağız doğru söylemiş." dedi İbrahim..." (s. 78)

2.2. İbrâhim es-Sânî Romanı

İbrâhim es-Sânî romanı, Mâzini'nin İbrâhim el-Kâtib romanından sonra en çok bilinen ikinci romanıdır. İlk olarak 1943 yılında yayımlanan roman, eleştirmenlerin yaygın kanaatine göre İbrâhim el-Kâtib romanının devamı şekindedir ve ikinci romanı olmasına rağmen komedi sahnelerinden, mizahtan ve ince alay öğelerinden yoksun olduğu için ilk romana göre daha kötü sayılabilecek bir mahiyettedir. Bu romanda da yazarın kendisiyle özdeşleştirdiği başkahraman İbrahim'in Tahiyye, Ayide ve Mimi adında üç kadınla olan duygusal ilişkileri anlatılır. Fakat ilkinde gördüğümüz kural tanımaz İbrahim, bu romanda biraz daha duygularını ve arzularını dizginlemiş gibidir. İlişkilerinde seviyeli, ahlakî değerlere daha bağlı ve hayatındaki kadınlara yol gösteren bilge bir adam görüntüsündedir.

İbrâhim es-Sânî romanı, Mâzini'den beklenen performans noktasında hayal kırıklığı yaratmış ve romanda Mâzini bütünüyle kahramanlar üzerinde odaklanmıştır. Romanda, olayların sıralanışı genel hatları itibariyle bir bütünlük arz etse de yazarın olay örgüsüne pek dikkat etmediği anlaşılmaktadır. Bunun yanında romanın kurgusunun çelişkilerle, olayların bir kısmının arka planının ise örneğin İbrahim'in eşi olan Tahiyye'nin kocasını yaşlılık psikolo-

jisinden kurtarmak için evine genç kızları davet etmesi gibi insan aklının kabul etmeyeceği mantık hatalarıyla doludur.³⁸

Romanda çevre çoğunlukla Kahire, İskenderiye ve Celim'dir; fakat yazar, Mısır kültürüne dair izlere neredeyse hiç yer vermemiştir. Ayrıca ilk romanda çokça vurgulanan gelenek ve batıl inanç eleştirisi bu romanda yok denecek kadar azdır. Diğer yandan eser, psikolojik bir romandır; bundan dolayı psikolojik tahliller ön plandadır.

2.2.1. Romanın Özeti

Kırkly yaşlarda olan İbrahim, halasının oğlu Hamit'in nişan törenine davet edilir. Hamit'le nişanlanacak olan Tahiyye, törende İbrahim'e ilgi duyar, Hamit'le nişanlanmaktan vazgeçer ve bir süre sonra İbrahim'le evlenir. Çocuksuз geçen uzun evlilik hayatını sıkıcı bulan ve yaşlılıktan korkan İbrahim, hayatına renk katabilmek amacıyla genç kızlarla birlikte olmaya başlar. Önce eşi Tahiyye vasıtasıyla Ayide isminde genç bir kızla tanışır ve onunla dostluk kurar. Ayide, psikolojik açıdan sorunlu birisidir, kendisiyle barışık değildir ve yakında öleceğine inanır. İbrahim'in hayatına renk katmak için aldığı bu kızla olan ilişkisi, zaman sonra onu hayata bağlamaya dönüşür. Bir süre sonra Ayide'nin annesi kaza geçirir ve yatağa düşer. Zaten psikolojisi iyi olmayan Ayide, hepten kendisini dış dünyadan soyutlar ve annesinin bakımına adar. Yemedi içmedi kesilir. Sonra annesi iyileşir; ancak bu kez Ayide yatağa düşer ve en sonunda ölür.

Ayide'nin ölümünden sonra İbrahim, eşinin eve davet ettiği kızlardan biri olan öğretmen Mimi'yle tanışır ve her hafta onunla beraber olmaya başlar. Bu ilişkisini eşi Tahiyye'den gizler. İbrahim, bir süre sonra çok sevdiği annesini kaybeder ve psikolojisi bozulur. Ramazan biter, bayram gelir. İbrahim, Mimi'ye bayramın ilk gününü birlikte geçirmeyi teklif eder. Fakat Mimi, bunun eşi Tahiyye'ye haksızlık olacağını düşündüğü için bu teklifi reddeder ve teyzesinin oğlu Sadık'ın teklifini kabul edip onunla İskenderiye'ye gider. İbrahim de eşi Tahiyye'yle kayınpederine gider ve bu ziyaret sırasında eşiyile olan ilişkileri düzelir. Geri döndüklerinde eşiyile ilişkileri olumsuz etkilenmedi diye Mimi'ye mesafe koyar ve onunla olan ilişkisini bitirir. Mimi de iste-

³⁸ Er, *Modern Mısır Romanı-1*, 221-223.

meye istemeye uzun süredir peşinden koşan Sadık'a birtakım şartlar ileri sürerek onun evlilik teklifini kabul eder. Bu esnada İbrahim, eşi Tahiyye'nin hamile olduğu öğrenir, çok sevinir ve onu Lübnan'a tatile götürür.

2.2.2. Romanda Öne Çıkan Temalar

2.2.2.1. Aşk ve Sevgi

Aşk ve sevgi, bu romanda da en önemli temadır ve farklı şekillerde tezahür eder. Bazen tutarsızlık gösterir, gelgitlerle doludur, kimi zaman trajik sonuçlar doğurur, bazen de eşler arasında kardeş sevgisine dönüşür. Öte yandan *İbrâhim el-Kâtib* romanında olduğu gibi bu romanda cinsel dürtüler baskın değildir. Takıntılı, paranoyaya dönüşen ya da ihtiraslı bir aşk yoktur.

Romanda Tahiyye İbrahim'in eşidir; fakat İbrahim'e olan sevgisi tutarsız bir sevgidir. Şöyle ki, Hamit'le nişanlanacak olan Tahiyye, nişan esnasında İbrahim'le yakınlaşır, bir anda ona tutulur. İbrahim, ilk başlarda karşı çıksa da sonra o da Tahiyye'ye ilgi duyar. Ardından İbrahim'le Tahiyye, aylar sonra umulmadık bir şekilde evlenmiş olarak karşımıza çıkarlar. Tahiyye, evliliğinin ilerleyen yıllarında eşi İbrahim mutlu olsun ve yaşlılık psikolojisinden kurtulsun diye evine genç kızları davet eder. Tahiyye'nin bu tutumu mantıkla izah edilecek bir tutum değildir, dolayısıyla sevgisi de tutarsız bir sevgi örneğidir. Diğer taraftan İbrahim'in Tahiyye'yle severek evlenmesi; ama ilerleyen yıllarda ona karşı hislerinin daha çok bir insanın kız kardeşine olan sevgisine benzediğini söylemesi ve onu arkadaşı gibi görmesi, başka bir tutarsızlık örneği olarak göze çarpar. Romanda bu durumu yazar şöyle dile getirir:

"...Tahiyye'ye olan aşkı ise çok da taşkın ve kabarık değildi. Tam tersine son derece durgundu. Bir adamın kız kardeşine olan sevgisine benziyordu...(s. 49)

Diğer taraftan Ayide'nin İbrahim'e olan aşkı sorunlu bir aşktır. Çünkü yaşadığı şeyler Ayide'nin psikolojisini çok yıpratmıştır. İbrahim ise, ona iyi gelmektedir. Bu nedenle onunla olmak ve ona kendini teslim etmek ister. Fakat İbrahim, başlangıçta Ayide'nin teklifine karşı çıksa da sonradan hasta olması sebebiyle onu rahatlatmak için birkaç kez öper. Bu anları yazar romanda şöyle dile getirir:

“...Ona karşı yumuşak davranmanın daha bilgece olduğunun farkına vardı. Bir veya birkaç kez öpmekte bir sıkıntı yoktu. Onu rahatlatıp sakinleştirecek kadar az bir şey yapması mümkündü...” (s. 60)

Romandaki en masum ve en samimi sevgi, İbrahim’in annesine olan sevgisidir. O, annesine çok bağlıdır. Onsuz bir hayatı tasavvur bile edemezken annesi ölür ve annesinin ölümünden derin bir teessür duyar. Tahiyye de kayınvalidesinin yokluğunda elinden geldiği kadar eşine destek olmaya çalışır. Daha sonra İbrahim’in hissettiği bu hüznü, yerini özleme bırakır. Romanda geçen bu satırlar şöyle aktarılır:

“...Annesi defnedilirken de tek damla yaş akıtmadı gözlerinden. Defin işlerini yapanlara; cenazeyi törene uygun şekilde taşımadıklarını gördüğünde nazik olmalarını söylemedi, her ne kadar istese de. Önlerine geçti ve kabre girerek elleriyle toprağı düzeltti. Neredeyse yüzünü sürecekti toprağa. Taziye verenlerin taziyelerini kabul etti kalbi kanayarak ve gözyaşlarını içine akıtarak. Son derece metanetli duruyor olmasına rağmen evde kalmaya dayanamadı. Her yerde annesini görüyordu. Her şey onu hatırlatıyordu. Uykusuzluk çekiyordu, kuruntuları vardı. Sinirleri iyice gerilmişti...” (s. 39)

Öte yandan romanın önemli karakterlerinden biri olan Sadık, Mimi’nin teyzesinin oğludur ve Mimi’ye sevgi besler. Fakat onun Mimi’ye olan sevgisini tam anlamıyla tanımlamak zordur. Sadık, rahatına düşkün, kendini yetiştirememiş sert ve kaba birisi olduğu için hâliyle Mimi’ye olan sevgisinde de bir zarafet, bir incelik yoktur. Mimi ise ondan korkmakta ve İbrahim’in hatırı için ona katlanmaktadır. Mimi’yle Sadık arasındaki sevgiye dair diyalogların biri şöyledir:

“...Bu konu hakkında düşünürken Sadık’ın elinin kendi eline değdiğini hissetti. Paniklemiş gibi döndü ve elini çekti. Sadık güldü; hatta kahkaha attı ve şöyle dedi:

- Görmüyor musun benden korktuğunu? Haklısın çünkü ben biraz yabaniyim... Fakat kişi için en iyisi vahşilik ile yüzleşmesidir, ondan kaçması değil... Hatırlıyor musun? Bir seferinde bu vahşiyi

öpmüştün. O öpücük onun hayatında elde ettiği en güzel şeydi.”
(s. 86)

2.2.2.2. Vehimler ve Korkular

Romanda vehim ve korku, öne çıkan temalardandır. Özellikle İbrahim ve Ayide, yaratılışları itibariyle bu iki olumsuz duyguya sahip karakterlerdir. İlk olarak İbrahim'i ele alalım. İbrahim'in evhamlı kişiliği, birçok durumda kendini gösterir. Gençliğinde yakalandığı nevrasteni sebebiyle aklına zaman zaman türlü türlü korkular gelir. Senelerce bu hastalığın sıkıntısını çeker. Bunun yanında onun en belirgin korkusu, yaşlılık korkusudur. Annesinin ölümünün ardından hissettiği bu duygu tekrar geri gelir ve onu epey bir süre esir alır. Eşi Tahiyye, İbrahim'in yaşlılık korkusunu bildiği için evlerine genç kızları davet eder ve bu korkuyu yenmesini amaçlar. Yazar, romanda İbrahim'in bu durumunu şöyle satırlara döker:

“... Tahiyye'nin eğlence ve kafa dağıtmak için attığı adımlar da ona yardımcı olmuyordu. Bu kuruntularının kaynağı, kuruntuların kendisinden daha ilginçti. Kendi kendine artık yaşlandığını söylüyordu. Annesi ölmüş değil miydi? Anneler her yaşta ölür, çocuklarını ömür boyu bırakıp. Fakat onun annesi artık ona ihtiyacı kalmadığını düşündüğü bir zamanda ölmüştü...” (s. 40)

Bunun yanında İbrahim'in “on üçüncü gün” sendromu vardır. Bu günü uğursuz kabul eder ve her ayın on üçü gelince, kötü bir şey olacağına inanır. Hatta takvim yapraklarında o güne denk gelmemek için iki günü birden koparır atar. Bazen de ayın on üçüncü günü gelince, tüm gün yataktan çıkmak istemez. Bir keresinde gerçekten de o gün, kötü bir şey olur. Mimi, İbrahim, Sadık ve Fethiye Nil'in kenarında oturduktan sonra arabayla geri dönerler. Eski Mısır'a geldiklerinde araba kaza yapar ve o gün ayın on üçüdür. Roman da bu anlar şöyle dile getirilir:

“O anda söylemek istediği şeyi tamamlamadan kaza oldu! Kimse nasıl olduğunu hatırlamıyordu...”

İbrahim, oturduğu esnada düşünürken bunların on üçüncü günde meydana geldiği aklına geldi ve Allah'a takdirindeki lütfu için hamd etti.” (s. 125-126)

Romandaki diğer evhamlı tip, Ayide'dir ve çektiği sıkıntılar onu bu duruma sürüklemiş evhamlı biri hâline getirmiştir. Ayide'nin en büyük korkusu öleceğine olan inancıdır. İbrahim, her ne kadar onu bu korkusundan uzaklaştırmaya çalışsa da, bir süre sonra bütün enerjisini hasta olan annesine harcayan Ayide, iki yıl sonra bitkin düşer ve genç yaşta ruhunu teslim eder. Yazar, onun trajik ölümünü şu şekilde satırlara döker:

"Ayide uyanmadan canını teslim etmişti. Ya da belki de uyanmış; ama kimse farkına varmamıştı... Kim bilir?" (s. 69)

2.2.2.3. Kıskançlık

Romanda yer verilen temalardan biri de kıskançlıktır; fakat bu, bilindik manada bir kıskançlık değil, sıra dışı bir kıskançlıktır. Yazarın eleştirdiği ve tasvip etmediği bir duygudur. Bu duyguyu yazar, rezillik ve bela olarak niteler ve kendisiyle özdeşleştirdiği İbrahim'in ağzından düşüncelerini şöyle aktarır:

" - ... Hem sonra kıskançlıktan vazgeç, çünkü büyük bir beladır. Hayat süremiz, onu saçma bir kıskançlığın götürdüğü sıkıntı ve belalar için zayi edebileceğimizden daha kısadır. Hatta ondan bir dakika bile zayi edebileceğimizden." (s. 85)

Diğer taraftan romanda Sadık ve Mimi, diğer karakterlere göre kıskanç tiplerdir; ancak kıskançlıkları kabul edilebilir seviyededir, aşırı değildir. Bu duygu entrikaya ya da intikama dönüşmez. Genellikle bu ikili, birbirlerini kıskanırlar veya kıskandırır. Örneğin bir gün Mimi'yle İbrahim Nil'in kenarında bir bahçede otururlarken yanlarına aniden koluna Fethiye isminde bir kızı takan Sadık gelir. Bunu gören Mimi, bir anda sinir olur ve kıskançlık gösterir. Bu anlar romanda şöyle dile getirilir:

"...Sanki dudakları üzerine mühürlenmiş gibiydi. İbrahim bunu fark etti. Gördüğü şey, onu hem sevindirmiş hem de ürkütmüştü. Bu sertliğinin sebebinin Sadık'ın kolunda gördüğü, sesi kötü olsa bile yüzü güzel genç kızdan ötürü duyduğu kıskançlık olduğunu görmesi onu sevindirmişti. Korkutan şey ise, kıskançlığın Mimi'ye galip gelmesi ve olgun bir şekilde davranmayı bırakmasıydı..." (s. 120)

2.3. Selâsetü Ricâlin ve'mrae' Romanı

Selâsetü Ricâlin ve'mrae' romanı, Mâzinî'nin *İbrâhim el-Kâtib* ve *İbrâhim es-Sânî* romanlarından sonra yayımlanan üçüncü romanıdır ve ilk olarak 1943 yılında Kahire'de yayımlanmıştır. Romana teknik ve tematik açıdan bakıldığında *İbrâhim el-Kâtib* ve *İbrâhim es-Sânî* romanları kadar meşhur olmasa da onlar kadar önemli bir romandır. Romanda karakterlerin çoğu, hayattan beklentilerini karşılayamamış ve kendini gerçekleştirememiş insanlardır. Hayatın içinde debelenip dururlar ve mutlu olma adına sürekli bir arayışa girerler.

İbrâhim el-Kâtib ve *İbrâhim es-Sânî* romanlarında İbrahim'in üç kadınla olan duygusal ilişkileri anlatılırken, bu romanda ağırlıklı olarak romanın başkarakteri Mehasin adında genç bir kızın üç erkekle olan duygusal ilişkileri anlatılır. İlişkilerinde Mehasin, hem genç olduğu hem de karakteri oturmadığı için duygusal anlamda sürekli bir arayış içindedir. Kendisini tamamlayacak, seveceği ve mutlu olacağı birini arar. En sonunda arzu ettiği mutluluğu Hamdi'de bulur. Hamdi, Mehasin'in İskenderiye'ye giderken trende tesadüfen tanıştığı, çok beğendiği uzun boylu ve yakışıklı birisidir.

Halim Hoca karakteri ise yazarın kendisiyle özdeşleştirdiği karakterdir. Fakat başkarakter değil, ikinci önemli karakterdir. O, emekli olmuş, emekliliğin tadını çıkaran, Mehasin'in sevdiği ve akıl hocası olarak gördüğü bir öğretmendir.

Romanda yazar, roman karakterlerini yine yaşadığı çevreden; yani Mısır'dan seçer ve onların hayatlarını anlatır. Seçtiği karakterler halk tabakasından sıradan insanlardır ve çoğu esprili kişilerdir. Bahsi geçen üç roman içerisinde Mâzinî'nin ironiye en çok başvurduğu ve mizahî üslubunu en çok kullandığı roman, bu romandır. Nadiren Mısırlıların yaşantılarıyla ilgili kültürel portrelerin sunulduğu romanda, gelenek ve batıl inanç eleştirisi de oldukça azdır. Dinî değerlere bakış ise diğer iki romana göre daha doğru bir çizgidedir. Romanda yazarın dinî değerlere değindiği satırların biri şöyledir:

“...Allah kullarına karşı şefkatlidir ve dilediği kişiye merhamet eder...” (s. 22)

Olay örgüsü, her ne kadar önceki romanlara göre daha fazla olsa da roman, psikolojik bir romandır. Yazar, bu eserde iç monolog “Tren Benha’ya³⁹ yaklaştığında Mehasin kendi kendine dedi ki: “İşte şimdi incek ve onu bir daha asla görmeyeceğim.” (s. 65) ve diyalog yöntemini sıkça kullanmış ve sanatsal bir anlatımı tercih etmiştir. Romanda yazarın sanatsal anlatımıyla alakalı olarak şöyle bir kesit sunmak mümkündür:

“Mehasin, birden bire, kaldırımında bir adam ve bir kadın gördü. Adamı, sırtı dönük tanıdı. Babasından başkası değildi... Kadın ise Mehasin onun genç ve güzel olduğunu kabul etmekten kendini alamadı. Adalet, kadının güzelliğini ve babasının güzel zevkini kabul etmesini gerektiriyordu. Ancak bunu kabul etmesi, nefretini daha da alevlendirdi ve öfkesinin yoğunluğunu daha da şiddetli hâle getirdi...” (s. 71)

Bunun yanında yazarın sıkça tasvir ve tahlillere başvurduğu görülür. Özellikle de kişi tasvirlerine... Romanda yazarın Mehasin’i tasvir ettiği satırların bir bölümü şöyledir:

“O durgun gecede, kurbanların bahçede oturmak için can attığını söylediğimiz coşku, yirmi yaşına yaklaşan ve genç bir kız olan Mehasin’den kaynaklanıyordu. Mehasin, uzun boylu ve kollardaki, göğüsteki ve karındaki etin hafifliğine dikkat edildiğinde zayıf birisiydi; ama ana hatları itibariyle oldukça görkemliydi. Yüz hatları ise yanakları biraz zayıf olsa da pürüzsüzdü. Dudakları çok inceydi ve çok beyaz olmanın dışında tatlı tatlı gülümsediğinde incelirdi. Gözleri ise büyüktü; ancak yorgun ve durgun olduklarında size kararmış gibi görünürdü. Kaşları ise sanki kalemle çizilmiş gibi hilal şeklinde, alnı geniş, saçları siyah ve uzundu.” (s. 9-10)

Ayrıca romanda yazarın anlatımındaki felsefi üslup da oldukça belirgindir. Örneğin Mehasin babası Ayyad’ın isteğiyle Mahmut’la nişanlanır; fakat o, Mahmut’u sevmemektedir. Bir süre sonra Mahmut’un karısı olacağını hayal etmek ve ona ihanet etmiş gibi hissetmek Mehasin için korkunç bir hâle gelir. O, bu durumu akıl hocası olarak gördüğü ve kendisine ilgi duyan Halim Hoca’ya anlatır. Halim Hoca da evlenme arifesinde olan Mehasin’e evlilikle alakalı felsefi bir üslupla şöyle bir nasihatte bulunur.

³⁹ Benha, kuzey Mısır’da Nil ırmağı kıyısında bulunan bir kenttir. Kahire’nin 48 km kuzeybatısındadır.

"- Bir kadın bir erkeği karısı olmadan önce sevebilir; ancak bu sevgi şüphelidir. Çünkü kaynağı hayal gücüdür. Asıl ders, evlilikten sonra hayatın deneyiminden aldığı derstir. Kocalarıyla birlikte yuva kurduktan sonra sevgileri azalmış kadın sayısı ne kadar da fazladır! Dahası bu durum, düpedüz nefrete dönüşür; çünkü kadınlar dört gözle beklediklerini, arzuladıklarını ve hayal ettiklerini bulamadıkları için hayal kırıklığına uğrarlar ve tahammül edebilmenin ağırlığı sakinleşmeyen sinirlerine çöker..." (s. 39)

Romanda bunlara ek olarak yazar Mâzinî'nin şair ve yazarların sözlerine, atasözlerine ve deyimlere yer vererek anlatımını zenginleştirdiği görülür.

2.3.1. Romanın Özeti

Mehasin, yirmili yaşlarda genç ve güzel bir kızdır. Babası Ayyad, Yahudi bir güzele bağlanınca Mehasin de kendini salıverir ve aklına eseni yapmaya başlar. Önce başkalarıyla birkaç kez nişanlanıp ayrılır. Daha sonra Mahmut, Mehasin'i sever ve onunla nişanlanır. Fakat bir süre sonra onu bunaltır ve kendinden nefret ettirir. Aradan geçen sürede Mahmut, tatil için gittiği sayfeye Celim'de Semire'yle tanışır. İkisi de birbirini çok sever ve ilerleyen süreçte evlilik kararı alırlar. Fakat Mahmut'un ailesi kızın zengin olmasından dolayı bu evliliğe karşı çıkar. Bunun üzerine Semire ona haber vermeden gidip ziraat odası başkanıyla evlenir ve Kahire'ye balayına gider. Ertesi sabah Mahmut bunu öğrenince büyük bir hayal kırıklığı yaşar.

Ayyad, büsbütün ailesini ihmal eder ve evde geçim sıkıntısı baş gösterir. Annesi, zayıf karakterli ve yumuşak huylu olduğu için bu duruma sabreder. Fakat Mehasin sabredemez. Halim Hoca'ya gidip geçim sıkıntısı çektiklerini söyler ve kendisine yardımcı olmasını ister. Halim Hoca, Mehasin'i seven ve ona yol gösteren emekli bir öğretmendir. Ardından Halim hoca onu, arkadaşı Ratip Bey'in şirketinde işe koyar. Şirkette Nesim Bey diye genç ve yakışıklı biri vardır. Nesim Bey, Mehasin'i eğlendiren ve ona huzur veren birisidir. Kısa sürede Mehasin'in güvenini kazanır ve ona ilgi duyar. Fakat Mehasin, Nesim Bey'i arkadaşı olarak görür; çünkü hayalindeki sevgili imajı Nesim Bey değildir. Bir süre sonra Nesim Bey, Mehasin'i İskenderiye'ye tatile gönderir. Yolculuk esnasında Mehasin, Hamdi adında biriyle tanışır ve ondan çok hoşlanır. Hamdi tam da Mehasin'in hayalindeki erkektir. Hamdi, trenden indik-

ten sonra onu gideceği otele bırakır. Takip eden günlerde tekrar buluşurlar. Mehasin, çok mutludur. Birlikte, bir hafta boyunca güzel vakit geçirirler. Birkaç gün sonra Hamdi, Mehasin'e evli olduğunu ve istediği zaman boşanıp kendisiyle evleneceğini söyler.

Bu esnada Semire'nin annesi ise kızını kocasından boşatmak için çok uğraşır. Mahmut, aşkının tekrar alevlenmesinden korktuğu için Semire'yle karşılaşmamak ister ve hipodromdaki işinden istifa eder. Önce Mehasin'le ardından Semire'yle kaderleri birleşmeyince kadın sayfasını kapatır. Fakat bir süre sonra Semire ona geri döner. Mahmut Semire'yi reddedemez, tekrar birlikte olmaya başlarlar.

2.3.2 Romanda Öne Çıkan Temalar

2.3.2.1. Aşk ve Sevgi

Aşk ve sevgi, diğer iki romanda olduğu gibi bu romanın da en önemli temasıdır. Romanda olağan aşk hikâyelerinden bahsedilir. Sorunlu ve saplantılı bir aşk hikâyesi yoktur. Semire'yle Mahmut'un ve Mehasin'le Hamdi'nin aşkı, romanda öne çıkan iki büyük aşk hikâyesidir. Taraflar, her ne kadar bir takım zorluklarla karşılaşsalar da aşkları mutlu sonla biter.

Romanda Mehasin, Hamdi'yi tanımadan önce, erkeklerle duygusal ilişkiler yaşar. Fakat bu ilişkilerinin çoğunda tutarsız, hovarda, gelgitlerle dolu, ne istediğini bilmeyen ve sürekli arayış içinde olan bir karakter olarak önümüze serilir. Onu bu duruma iten şey, mizacı ve anne babasının umursamazlığıdır. "...Sonra kendi iplerini geşetti, aklına eseni yapmaya başladı..." (s. 10) Mehasin, sürekli erkeklerle nişanlanıp ayrılır ve onların nazarında kötü bir görüntü çizer. Fakat o, bunu umursamaz. En sonunda istediği erkeği ve hayal ettiği aşkı, trende tanıştığı Hamdi'yle yakalar. Fakat Hamdi, evlidir. Daha sonra Hamdi, Mehasin'le evlenmek için karısından boşanır.

Romandaki diğer önemli aşk hikâyesi, Mahmut'un Semire'ye olan aşkıdır. Mahmut, daha önce de Mehasin'le nişanlanıp ayrılır. Bir süre sonra Celim'de tatil yaparken Semire'yle tanışır. İlişkileri ilerleyince, ona kendisiyle evlenmek istediğini söyler. Birlikte evlilik kararı alırlar; fakat kızın ailesinin zengin olması Mahmut'un ailesinin bu evliliğe karşı çıkmasına sebep olur. Semire, işin çıkmaza gireceğini düşünür ve Mahmut'a haber vermeden gidip

ziraat odası başkanıyla evlenir. Mahmut bunu öğrenince büyük hayal kırıklığı yaşar. Romanın son bölümünde Semire, boşanır ve Mahmut'a geri döner. Mahmut, her ne kadar kalbi kırık olsa da Semire'nin geri dönüşünden mutlu olur. Anlatıcı yazar, ikilinin buluşmalarını bize şöyle aktarır:

"Sonunda Mahmut gülümsedi, gülümsemeden edemedi. Bunaltıcı kar ve felç edici ölüm durmuştu..." (s.83)

Bunların yanında romanda Halim Hoca da Mehasin'e karşı bir tür sevgi besler; ancak bu sevginin nasıl bir sevgi olduğu belli değildir. Tanımlaması zor, karışık bir sevgidir. Bazen Mehasin'e bir baba ya da ağabey gibi şefkat gösterir, kimi zaman gönlünü kazanmaya çalışır, hayaliyle mutlu olur, bazen de onu kendisine cariyeye tutmak ister. Onun Mehasin'in gönlünü kazanmaya uğraştığı satırları yazar şöyle dile getirir:

"...Halim Hoca ise onun bu durumuna anlayış gösteriyor, bu kadarıyla yetiniyor ve istese bile geride bıraktığı şeyin peşine düşmüyordu. Mehasin'i gafil avlamak, kafasını karıştırmak, cezbetmek veya iffetsizliğe teşvik etmek gibi bir gayesi yoktu ve böyle şeyleri de aklına getirmezdi. Çünkü o, Mehasin'in sevgisini kazanmak için bu kadar yakın olmaktan yeterince zevk alıyor ve güvence vermenin onun kendisine güvenmesini sağladığını düşünüyordu. Bundan dolayı kendini kontrol etmeye alışmıştı. Yani iki durumdan kolay olanı, alıştığı duruma devam etmekte. İkisi için zor olanı ise zikzaklar çizmekte. Dahası, Mehasin'e karşı arzulu olmaktan ve ona saldırmanın yol açacağı sonuçlardan korkuyordu..." (s. 19)

2.3.2.2. Hayal Kırıklığı ve Hüzün

İnsanı ve onun iç dünyasını irdeleyen romanda, öne çıkan temalardan biri de hayal kırıklığı ve ardından bıraktığı hüzündür. Romanda kişiler birbirlerini ya hayal kırıklığına uğratarlar ya da beklentilerinin gerçekleşmemesi nedeniyle roman karakterlerinin kendileri hayal kırıklığına uğrarlar. Ardından da içlerine kapanır ve derin bir teessür hissederler. Örneğin Halim Hoca'yla evlenen Semiha, hamile kaldıktan sonra evliliğin hayal ettiği gibi bir şey olmadığı için hayal kırıklığı yaşar. Doğum yaptıktan sonra da çocuğunu alıp başka bir odaya geçer ve kocası Halim'den uzaklaşır. Romanda yazar bu durumu okuyucuya şu şekilde aktarır:

“Semiha, kendi kendine mutlu olması gerektiğini söylüyor ve mutlu olduğuna kendini inandırmaya çalışıyordu; fakat çok uğraşmasına rağmen ona sürekli şunu söyleyen o korkunç düşünceden kurtulamadı:

- Eolilik umduğun ve hayal ettiğin gibi bir şey değil.” (s. 13)

Romandaki ikinci önemli hayal kırıklığı, Nesim Bey’in Ratip Bey’e yaşattığı hayal kırıklığıdır. Babası, oğlu Nesim Bey, servetini reddedince arkadaşı Ratip Bey’in şirketinde onu işe koyar. Ratip Bey, arkadaşını memnun etmek için oğlunu işe alır. Fakat Nesim Bey, şirkette ayakları yere bastıktan sonra Ratip Bey’in başına türlü türlü felaketler açar ve onu hayal kırıklığına uğratar.

Romanda dikkat çeken en önemli hayal kırıklığı, Semire’nin Mahmut’a yaşattığı hayal kırıklığıdır. Mahmut’la Semire evlenmek için sözleşmişlerdir. Fakat bir gece sinemadan döndüklerinde Semire Mahmut’a annesinin kendisini istemediğini ve bu engeli nasıl aşacağını bilmediğini söyler. Mahmut ise ailesine karşı çıkıp onunla evlenmek ister. Fakat Semire’yi akşam eve bırakan Mahmut, sabah döndüğünde onu evde bulamaz. Uzun uğraşlar sonunda annesi, onun ziraat odası başkanıyla evlenmeye gittiğini söyler. Bundan dolayı Mahmut, hayal kırıklığı yaşar, çok üzülür ve yıkılır. Romanda yazar, bu hüznü şöyle okuyucuyla buluşturur:

“Mahmut, başını ellerinin arasına aldı ve dedi ki:

- Ama ziraat reisi? Semire onu sevmiyorken bunu nasıl yapabilir?

Bu, Mahmut’un ilk hayal kırıklığıydı ve iyi niyetli olmaktan ve güvenden başka bir şey bilmeyen kendisinin ilk titremesiydi.” (s. 37-38)

2.3.2.3. Cimrilik

Cimrilik, romanda öne çıkan temalardan biridir. Mehasin’in babası Ay-yad ve Halim Hoca cimri karakterler olarak karşımıza çıkarlar. *İbrâhim es-Sânî* romanında yazarın kendisiyle özdeşleştirdiği karakter “İbrahim” savurgan biriyken, bu romanda özdeşleştirdiği karakter “Halim Hoca” cimri birisidir. Hatta bu cimriliği hastalık boyutundadır. Romanda yazar, Halim Hoca’nın cimriliğiyle alakalı şu cümlelere yer verir:

“...Onun parası, huzurlu bir hayat ve sakin bir kafa için yeterliydi; fakat sanki parasının bitmesinden korkan veya geçim sıkıntısı çeken biriymiş gibi hayatı yaşıyordu. En çok yoksulluktan korkuyor, darlığa düşerim diye kendisini ve ailesini kısıp alıyordu. Vücudu sağlıklıydı; ancak ilim tahsili ve araştırmadaki yoğun gayretiyle beraber az yemek yemesi ve kötü beslenmesi, vücudunda güçsüzlüğe, midesinde bozulmaya ve sinirlerinde hasara neden oldu. Buna rağmen, tasarruf etmek amacıyla muayene ücreti ve ilacın fiyatından dolayı gidip bir doktora danışmaz ve kardeşlerinin yazdığı belediye ilaçlarıyla yetinirdi...” (s. 12)

Sonuç

İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî, gelenekten kopmadan edebiyatta ve şiirde yeniliği savunan ve bu bağlamda pek çok eser kaleme alan çok yönlü biri olmuş, yazarlığı en zayıf tarafı olarak görülmesine rağmen onlarca hikâyeye ve roman yazmıştır. Bu çalışmada, Mâzinî'nin en çok bilinen *İbrâhim el-Kâtib*, *İbrâhim es-Sânî* ve *Selâsetü Ricâlin ve'mrae'* isimli romanlarında öne çıkan temalar incelenerek onun ne tür romanlar yazan bir romancı olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yazdığı romanlara bakıldığında Mâzinî'nin dış görünüşünü beğenmemesi ve gerçek hayatta kadınlardan arzu ettiği ilgiyi görememesi onda saplantı hâline gelmiş, romanlarında bu durumu kendisiyle özdeşleştirdiği karakterler üzerinden lehine çevirmeyi hedeflemiş ve bunu kullandığı temalara yansıtmıştır. Bununla beraber Mâzinî, romanlardaki diğer karakterlerin de ruh dünyasına inerek insan psikolojisini ve davranışlarını yansıtan temalara yer vermiş; temalarda insana özgü hisleri, düşünceleri, zafiyetleri, ıstırapları vs. bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Mâzinî, modern Arap edebiyatının “gelişim dönemi” romancılarından biri olduğu için romanlarında tam anlamıyla bir tekamülden söz etmek mümkün değildir. Romanlardaki asıl karakterlerin sürekli bir gel-git ve sorgulama hâlinde oluşu, yazarın çelişkili ve karamsar tutumunun yansımaları olarak değerlendirilebilir. Yazarın iç monologları sıkça kullanması, sürekli tekrara düşmesi, söyleyeceği sözü gereğinden fazla uzatması romanları monotonlaştırmış ve okuyucu açısından sıkıcı hâle getirmiştir. Diğer taraftan romanların

olay örgülerindeki kopukluklar ve mantık hataları, yazarın kimi karakterler lehine veya aleyhine tutum sergilemesi, ana karakterlerin haricindeki karakterlerin silik kalması, bazı karakterlerin davranış biçimindeki tutarsızlıklar ve onların içinde yaşadığı toplumun problemlerine yeteri kadar eğilmemeleri, toplumunun ahlakî ve dinî değerlerinden soyutlanmış olmaları romanlardaki eksiklikler olarak dikkat çeker.

Bunun yanında Mâzinî, bilinç akışı, iç çözümleme, geri dönüş, özetleme, ileri sarma, anlatma vs. anlatım teknikleriyle, “ruh, dev, ses, rüzgâr” gibi figüratif semboller kullanmak suretiyle hem klasik hem de modern roman özelliklerini yansıtan romanlar yazması onu bir adım öne çıkarmıştır. Ayrıca onun hayata ve olaylara karşı alaycı bir üslupla yaklaşması, sık sık ironiye başvurması ve düşüncelerini derin felsefî birikimiyle okuyucuya sunması romanlarında ön plana çıkan özellikler olarak göze çarpar.

Öte yandan Mâzinî'nin romanlarında sıkça dile getirdiği kadın-erkek ilişkileri, kadına bakışı, geleneklere bakışı, dinî değerlere yaklaşımı, hayal ve rüya imgeleri üzerinde çokça durması, Doğu-Batı çatışması, köy-şehir kıyası çalışılmaya değer konular olarak önümüzde durmaktadır.

Mâzinî, her ne kadar romanlarında teknik anlamda birtakım eksiklikler ve hatalar olsa da Arap romanına katkı sunmuş önemli bir isimdir. Romanlarında ele aldığı konularda ve yer verdiği temalarda insana dair hisleri gün yüzüne çıkarmaya çalışması ve insan psikolojisinin yansımalarını okuyucuyla buluşturması onun modern Arap edebiyatında psikolojik romanın ilk önemli temsilcilerinden biri olmasını sağlamıştır. Bütün bu çalışmalarının neticesinde Mâzinî, modern Arap edebiyatının saygın yazarları arasına girmiştir.

Kaynakça

Allen, Roger. *The Arabic Novel*. New York: Syracuse University Press, 1982.

Ayyıldız, Erol. “İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/197. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Bedr, Abdülmuhsin Tâhâ, *Tatavvuru'r-rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-hadîse fî Mısr*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1983.

- Brugman, J.. *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*. Leiden: E.J. Brill, 1984.
- Cafer, Suâd Muhammed. *et-Tecdîdu fi's-şi'ri ve'n-nakd 'inde cemâ'ati'd-dîvân*. Mekke: Câmi'atü Ümmü'l-Kurâ, Doktora Tezi, 1973.
- Çelebi, Muharrem. "Corcî Zeydân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/69-71. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.
- Dayf, Şevkî. *el-Edebu'l-'Arabîyyu'l-mu'âsır fî Mısır*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1961.
- Direkler, Emine. *Modern Arap Şiirinde Dîvan Ekolü'nün Yeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- ed-Desûkî, Ömer. *fi'l-edebî'l-hadîs*, I-II. Kahire: Dâru'l-Fikr, 1973.
- el-Fâhûrî, Hannâ. *el-câmi' fî tarîhi'l-edebî'l-'Arabîyyi'l-hadîs*, I-II. Beyrut: Dâru'l Cîl, 1986.
- Er, Rahmi. *Modern Mısır Romanı-1*. Ankara: Hece Yayınları, 2015.
- Er, Rahmi. "Roman-Arap Edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/164-166. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Ergül Keskin, Aysel. *Çağdaş Mısır Tiyatrosunda Tevfiku'l-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Ekinci, İsmail - Çelik, Orhan, "İbrâhim Abdülkâdir el-Mâzinî ve "el-Bahs 'ani'z-Zeheb" İsimli Hikâyesi", *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi* 5/1 (2021), 168-189.
- Ekhtiar, Ousama - Sevinç, Eyüp, "Modern Arap Şiirinde Medresetü'd-Divan'ın Teori ve Pratiği Arasındaki Çelişkiler", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (2017), 83-101.
- ez-Zeyyât, Ahmed Hasan. *Tarîhu'l-edebî'l-'Arabî*. Kahire: Dâru Nahdatu Mısır, ts.Heykel, Ahmed. *Tatavvuru'l-edebî'l-hadîs fî Mısır*. Kahire: Dâru'l-'Ulûm, 1994.

- Keser, Adem. *İbrâhîm Abdulkâdir el-Mâzinî'nin Sundûku'd-Dunyâ Adlı Eserindeki Hikâyelerin Teknik ve Tematik Açısından İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Landau, Jacob M.. *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, Çev. Bedrettin Aytaç. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Murâdî, Muhammed Hâdi vd., "Lemha an zuhûri'r-rivâyeti'l-'Arabiyye ve tatavvurihâ", *Dirasâtu'l-Edebi'l-Muâsır*, 16 (2012), 101-117.
- Mendûr, Muhammed. *Muhâdarâtu an İbrâhim el-Mâzinî*. Windsor: Müessesetü Hindavî, 2017.
- Savran, Ahmet. *19. Yüzyıl Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 1991.
- Ürün, Ahmet Kâzım. *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.
- Ürün, Ahmet Kâzım. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
- Yalar, Mehmet. *Modern Arap Şiiri*. Bursa: Arasta Yayınları, 2003.
- Zor, Salih. *Dîvân Grubu'nun Modern Arap Edebiyatındaki Yeri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- 40ikindi, "Modern Arap Romanı:Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-1" Erişim: 21.01.2022. <http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=2706>
- 40ikindi, "Modern Arap Romanı:Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-2" Erişim: 22.01.2022. <http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=2836>
- 40ikindi, "Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi" Erişim: 26.01.2022. <http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=3000>